

Snježana KORDIĆ

STEPHEN M. DICKEY:
PARAMETERS OF SLAVIC ASPECT:
A COGNITIVE APPROACH

(Center for the Study of Language and Information, Stanford, 2000)

Poznato je da je glagolski vid jedna od najzanimljivijih kategorija u slavenskim jezicima, ali istovremeno i jedna od najtežih za strance koji žele naučiti neki slavenski jezik. Obimna literatura bavi se opisom formalnih svojstava i značenja glagolskog vida, tako da već dobivanje uvida u postojeću literaturu predstavlja izazov za svakoga tko se odluči upustiti u istraživanje te kategorije. Polazeći od dosadašnjih radova, Stephen Dickey se u knjizi *Parameters of Slavic Aspect*, koja predstavlja njegovu doktorsku disertaciju, odlučio primijeniti novi, kognitivni pristup na opis značenja glagolskog vida.

Rukovodeći se postavkom da se značenje slavenskog glagolskog vida ne može istinski izučiti ako se promatra samo jedan jezik, autor istražuje osam slavenskih jezika: "Bulgarian, Czech, Polish, Russian, Serbo-Croatian, Slovak, Slovene, and Ukrainian". S obzirom na to da postojeća literatura nije za svaki od nave-

denih jezika jednako obuhvatna, autor ističe da mu je posebno za srpskohrvatski jezik bilo dragocjeno i dodatno ispitivanje informanata jer je glagolski vid u srpskohrvatskom jeziku, za razliku od npr. bugarskog ili češkog, vrlo oskudno opisan.

U uvodnom dijelu knjige Dickey zapaža da se glagolski vid u ruskom jeziku često uzima u svjetskoj lingvistici kao tipični predstavnik glagolskog vida iz slavenskih jezika te da stoga nekako prešutno ispada kako kod te teme nema nekih bitnih razlika između pojedinih slavenskih jezika. Usporedna istraživanja vida u slavenskim jezicima su rijetka. U njih se ubraja monografija H. Galtona iz 1976. godine *The main functions of the Slavic verbal aspect*, koja ističe podjelu slavenskih jezika na istočnu i zapadnu zonu s obzirom na glagolski vid. Može se spomenuti i monografija A. Stunové iz 1993. godine *A contrastive analysis of Russian and Czech aspect: Invariance vs. discourse*, koja opisuje ne-

ke bitne razlike između ruskog i češkog glagolskog vida, ali ne uključuje druge slavenske jezike.

Kao što je poznato, glagolski vid pokazuje da li se radnja o kojoj je riječ gleda kao završeni događaj, npr. *pročitati*, ili kao proces u toku, npr. *čitati*. Stoga se unutar vida razlikuju svršeni i nesvršeni glagolski vid, koji se tvore pomoću različitih morfoloških sredstava, usp. svršeno/nesvršeno *kupiti/kupovati*, *naučiti/učiti*, *ispitati/ispitivati*. Slavenski jezici se međusobno razlikuju po tome kako koriste ta dva vida. Kad se npr. želi izreći radnja koja se obavlja po navici, onda jezici koji se ubrajaju u već spomenutu zapadnu grupu prvenstveno koriste svršeni vid (češki, slovački i slovenski), dok kod jezika iz istočne grupe dominira nesvršeni vid (ruski, bjeloruski i ukrajinski). U takvim primjerima se u srpskohrvatskom može koristiti bilo svršeni bilo nesvršeni vid: *On svaki dan popije / pije dvije čaše vina*. Zato se taj jezik ne ubraja ni u jednu od gore navedenih grupa.

Razlike između slavenskih jezika pri upotrebi svršenog i nesvršenog vida opisane su u sedam poglavlja u knjizi. Svako poglavlje posvećeno je jednom tipu upotrebe. Tako je u prvom poglavlju istraženo izražavanje radnje koja se obavlja po navici, a drugo poglavlje se bavi izjavama o činjeničnoj prošloj radnji za koje je karakterističan nesvršeni vid premda se radnja gleda kao svršeni događaj, npr. *Već sam čitala tu knjigu*. Pritom

jezici istočne grupe, kojima se ovdje pridružuje i bugarski, češće koriste nesvršeni vid, npr. čak i u ovakvim primjerima: **On je već jednom dobio opomenu zbog kašnjenja*.

U trećem poglavlju je opisana upotreba historijskog prezenta. I kod nje se potvrđuje podjela slavenskih jezika na zapadnu i istočnu grupu: u grupi zapadnih jezika je po pravilu dopušten svršeni vid, dok ga istočni slavenski jezici ne dopuštaju. Srpskohrvatski je ovdje sličniji zapadnim slavenskim jezicima jer se svršeni vid može koristiti u historijskom prezentu, npr. *Dodem ja jučer na fakultet i naletim na Marka*.

Četvrto poglavlje bavi se glagolskim vidom u uputama koje se daju npr. na televiziji ili privatno kada se opisuje kako peći kolač, kako upotrijebiti neku spravu i sl. Zapadni slavenski jezici i u takvim situacijama dopuštaju svršeni vid, dok se u jezicima istočne grupe koristi nesvršeni vid. Srpskohrvatski je opet bliži zapadnoj grupi jezika, npr. *Na kraju dodaš malo vode, dobro promiješaš i staviš peći*.

U petom poglavlju govori se o performativnim rečenicama, čijim izricanjem se ujedno i izvršava radnja koju opisuju, npr. *Zahvaljujem se, Opraštam ti*. Kako je vidljivo iz ovih primjera, u srpskohrvatskom jeziku se tada koristi nesvršeni vid. Po tom svojstvu je srpskohrvatski bliži istočnim slavenskim jezicima jer jezici zapadne grupe češće dopu-

štaju i korištenje svršenog vida u performativnim rečenicama.

Dok se u svim dosadašnjim poglavljima radilo o situacijama kada zapadna grupa naspram istočne preferira svršeni vid, šesto poglavlje opisuje suprotnu situaciju. Pri izražavanju slijeda događaja u prošlom vremenu upotrebljava se u zapadnoj grupi naspram istočne i nesvršeni vid, npr. u rečenicama poput *Sjeo je i pisao*, gdje je drugi po redu glagol nesvršenog vida. Kao što je srpskohrvatski po tome sličniji zapadnim jezicima, tako im je blizak i po slabijoj upotrebi glagola *stati* sa značenjem 'početi' i prefiksa *za* za označavanje početka radnje. Oba ta sredstva se izdašno koriste u jezicima istočne grupe.

U knjizi se na kraju istražuju glagolske imenice. Kod njih se također pokazuje razlika između dviju grupa slavenskih jezika: zapadna grupa tvori glagolske imenice i od svršenih i od nesvršenih glagola, dok ih istočna grupa (s iznimkom ukrajinskog) prvenstveno tvori od nesvršenih glagola. Srpskohrvatski je po tom svojstvu sličniji jezicima istočne zone jer ima relativno mali broj glagolskih imenica koje čine par po svršenosti / nesvršenosti, npr. *uobličjenje / uobličavanje, izvršenje / izvršavanje, oslobođenje / oslobađanje*, dok je većina glagolskih imenica tvorena od nesvršenih glagola, npr. *čitanje, lupanje, padanje, naglašavanje, kvarenje, širenje, pisanje*.

U zaključku knjige konstatira se da primjena sedam kriterija iz prethodnih poglavlja pokazuje kako se slavenski jezici s obzirom na upotrebu svršenog i nesvršenog vida mogu podijeliti u zapadnu grupu, koja se sastoji od češkog, slovačkog i slovenskog, te u istočnu grupu, koju čine ruski, bjeloruski, ukrajinski i bugarski. Srpskohrvatski i poljski predstavljaju prijelazne zone. Pritom je srpskohrvatski bliži zapadnoj grupi jezika, dok je poljski bliži istočnoj grupi jezika.

Na kraju knjige nalazi se popis literature i registar pojmova i citiranih autora. Knjiga je metodički dobro uređena: sva poglavlja imaju istu strukturu, započinju odvojenim uvodom i završavaju zasebnim zaključkom. To je svakako jedan od razloga zašto se knjiga čita s iznenađujućom lakoćom, što je inače rijetkost kod monografija koje se bave glagolskim vidom. Izbor primjera u knjizi također doprinosi njenoj čitkosti. Temeljnost sprovedenog istraživanja, logičko vođenje misli i izvođenje zaključaka mogu poslužiti kao uzor ne samo kod budućih radova posvećenih glagolskom vidu nego i kod lingvističkih istraživanja općenito. Zato je monografija *Parameters of Slavic Aspect* Stephena Dickeya nezaobilazna za one koji se žele baviti glagolskim vidom, ali je istovremeno vrlo korisna i svima drugima koji se bave lingvistikom.